

TISKOVÁ ZPRÁVA

MERKUR z historie dětských kovových stavebnic

Výstava bude probíhat
v hlavní budově Muzea hlavního města Prahy,
Na Poříčí 52, Praha 8
od 9. prosince 2009 do 28. února 2010.

Výstava představí návštěvníkům převážně české výrobce kovových stavebnic v období po první světové válce a z nich vytvořené exponáty, které lze pouze s pomocí jednoduchých nástrojů a šikovnými rukama sestavit z kovových dílků. Jejím autorem je sběratel Jiří Mládek, který stavebnici **MERKUR** zasvětil předchozích třicet let svého života.

Kdo by si při vyslovení slova **MERKUR** nevybavil proslulou stavebnici? Právě tuto geniální stavebnici, jejímž základem jsou děrované plíšky, přivedl na svět Jaroslav Vancl už v roce 1920. V Polici nad Metují založil firmu Inventor a zde začal vyrábět stejnojmennou „hru pro děti“. Zlom nastal v roce 1925, kdy přešel na nový systém spojování: jednotlivé dílky a díly se spojovaly šroubky a maticemi. Stavebnice změnila i jméno, **MERKUR** byl na světě a přežil v podstatě v nezměněné podobě až do dnešních dnů.

Osud výrobců se však dostává bohužel do zapomnění, přestože se jednalo o lidi ve své době geniální. Právě Jaroslav Vancl, otec stavebnice **MERKUR**, byl pro dětské „konstruktéry“ tím, kým byli třeba Křižík, Kolben a Ressel pro dospělé.

Výstava je nazvána **MERKUR**, ačkoli tu kromě tohoto symbolu dětských hraček byly ještě tři další výrobci stavebnic: roudnický **EDISON**, pražský **VAŠEK** a volarský **TRIX** s obdobně geniálními tvůrci. **MERKUR** měl to štěstí, že přežil neblahá válečná a zejména poválečná léta. Stalo se tak možná díky souhře okolností, možná byl svou koncepcí přece jen více nadčasový a měl tak větší naději na přežití.

Z dílů legendární stavebnice se dá postavit opravdu cokoli: lodě, auta, obří rypadla a dokonce i věrné makety známých staveb. Na výstavě bude prezentována sbírka modelů a historických stavebnic Jiřího Mládky a speciálně pro tuto výstavu byl zhotoven Železniční (vyšehradský) most v měřítku 1:42. Dalšími vystavovanými exponáty budou například stavba Petřínské rozhledny či ruského kola. Součástí bude i herna pro všechny věkové kategorie.

Návštěvníci také nahlédnou do příběhů lidí, které **MERKUR** ovlivnil: například jak profesor Otto Wichterle sestrojil pomocí stavebnice „čočkostroj“. Tento první přístroj na výrobu kontaktních čoček je velmi známý: byla to aparatura sestavená právě z dětské stavebnice **MERKUR** - nejprve s dynamem z jízdniho kola jako motorkem, pak i s motorkem z gramofonu. Příběhy jsou opravdu zajímavé. Vždyť s modelem robota ze stavebnice **MERKUR** vyhráli soutěž v USA studenti gymnázia v Litomyšli. Jejich práci posuzovalo téměř devět stovek hodnotitelů, kteří nakonec robota zvolili za nejlepší počín v konstruování.

„Z děrovaných dílů Merkuru se dá postavit opravdu všechno. Zatím jsem nenarazil na nic, co by Merkur nedokázal,“ říká obdivovatel stavebnice a propagátor Venclova odkazu Jiří Mládek, který exponáty do Muzea hlavního města Prahy zapůjčil. V naší zemi se snad opravdu nenajde domácnost, kde by tuto stavebnici neznali. A právě tato výstava dokazuje, že **MERKUR** je i po desítkách let skutečným fenoménem.

Jiří Mládek se narodil v roce 1946. Ve čtyřech letech dostal darem stavebničku Junior Trix, která jej technicky zasáhla na celý život. Po vyučení soustružníkem kovů vystudoval střední průmyslovou školu strojní a Strojírenský institut v Praze. Dvacet let pracoval v nástrojárně, pět let ve strojní a stavební údržbě v ČKD v Praze a až do odchodu do invalidního důchodu podnikal ve stavebnictví. Svému koníčku - dětským kovovým stavebnicím - se věnuje cca od roku 1980; intenzivněji posledních osm let. Zajímá se o historii těchto hraček v Čechách i ve světě, spolupracuje s městským muzeem v Polici nad Metují, s Podřipským muzeem v Roudnici nad Labem a s muzeem hraček v Benátkách nad Jizerou. V České republice drží svojí sbírkou naprosté prvenství.

Historie stavebnice **MERKUR**

1918

V Benátkách nad Jizerou vlastnil pan Filip Vancl menší strojírenskou továrnu. Jeden z jeho čtyř synů – nejstarší Jaroslav (1890-1980) – se po vyučení se vydal na zkušenou a v roce 1910 zakotvil v Polici nad Metují jako zámečnick ve firmě E. Katschnera. Díky své invenci se tam vypracoval až do funkce dílovedoucího. Po skončení první světové války si založil vlastní firmu Artesia a živil se vrtním artézských studní a děr do železa. Oporou v podnikání mu byla otcova strojírna, od které získával strojní zařízení.

1920 - 1925

Jaroslav Vancl založil firmu Inventor. Malá továrna vyráběla lisované kovové zboží pro domácnost, visací zámky, krámské pokladny, kamna na uhlí s regulací a jiné. Hlavním programem zde ale byla výroba první původní české stavebnice „bez šroubků“ se stejnojmenným názvem jako Venclova továrna. Spojovací systém Inventor fungoval za pomoci důmyslných háčků (typ Haki). Ve světě si však stále větší oblibu získávaly konstrukční stavebnice systému Franka Hornbyho z Velké Británie, prodávané pod značkou Meccano. Do Čech se sice nedovážely, ale i tak je musel pan Vancl dobře znát a staly se jeho inspirací při hledání náhrady za háčkový Inventor. V další etapě už byly spojovací háčky z větší části nahrazeny čtyřmilimetrovými otvory v konstrukčních dílech a částech, jejichž spojování se provádělo šroubky s matkami velikosti M 3,5 mm.

1925 - 1930

V roce 1925 už byla na světě první malá stavebnička Merkur s novými barevně lakovanými díly, spojovanými už jen šroubky s matičkami. Stavebnice se do roku 1930 vyráběla ve čtyřech velikostech.

1931 - 1937

V roce 1931 pan Vancl připravil novou koncepci stavebnice budov Metropol. V témže roce se v obchodech objevila stavebnice vláčku z dílů Merkuru a zvolena byla tehdy běžná velikost rozchodu 0. Dalším zpestřením nabídky byla v roce 1932 doplňková stavebnička Popular s novými díly. Velkou událostí pro firmu Inventor byla účast na světové výstavě v Chicagu v USA s modelem „Oblačné dráhy“. Pan Vancl pověřil svého zetě Františka Jirmana, tehdy třidvacetiletého konstruktéra, výrobou kompletně hotového vláčku pro děti. V následujícím roce se rychlíková souprava Mikádo objevila v obchodech souběžně s největší stavebnicí Metropol č. 3 a novou stavebnicí Merkur Elektrus. Vláčky byly na trh uvedeny v krabicích s obrázkem na víku s vyobrazením skutečné lokomotivy Mikádo. Tento motiv se pak objevoval na některých obalech až do roku 1954.

1938 - 1945

Za protektorátu byla firma Inventor začleněna do programu válečné výroby. Přesto mohla hračky v omezeném množství vyrábět, jednalo se hlavně o vláčky výhradně pro Německo.

1945 - 1948

Výraznějšímu rozvoji bránily poválečné obtíže. Kovový materiál byl, podobně jako potraviny, na přiděl.

1948 - 1989

Po únoru 1948 byl Inventor znárodněn. Pan Vancí musel dle rozhodnutí soudu splácet své faktury manuální prací u soustruhu, a to až do svých osmdesáti let. V podniku s ním zůstali také jeho dva zeťové, pánové Jirman a Peluněk. Jejich zásluhou se kvalita udržela na dobré úrovni. V šedesátých letech přišla móda umělých hmot a pro stavebnici Merkur tím nastalo nešťastné období náhrad kovů za plasty.

1989 - dosud

Po revoluci zprivatizovali podnik bývalí zaměstnanci. Takto vzniklá firma Komeb však v roce 1993 ukončila výrobu. Poté továrnu zakoupila firma Cross pana Jaromíra Kříže, která Merkur vyrábí a propaguje dodnes. V roce 2006 vzniklo v Polici nad Metují Muzeum stavebnice Merkur, kde mohou návštěvníci shlédnout obrovské ocelové město stavitele Jiřího Mládeka, nejstarší stavebnice z roku 1920, velké kolejiště v měřítku 1:45 a celou řadu historických i současných exponátů.

MERKUR

Autor: Jiří Mládek

Architektonické řešení: Jan Roháč, Bronislav Stratil

Grafické řešení: Ondřej Zámeš

Koordinace: Klára Halmanová

Produkce: Jitka Kulhánková

Překlad: Evan Mellander

Realizace: Vetamber, s. r. o.

Tisk: Signpek, s. r. o.

Aranžování: Eliška Braidlová

Speciální poděkování Marku Pistorovi, autoru písma Merkur, za souhlas s užitím.

Exponáty zapůjčili: Jiří Mládek, Národní technické muzeum

Pořadatel:

Partner:

Mediální partner:

Kontakt pro bližší informace:

Věra Hloušková
Muzeum hlavního města Prahy
Kožná 1/475
110 Praha 1
T+ 420 221 012 933
M+ 420 603 888 053
F+ 420 224 214 306
hlouskova@muzeumprahy.cz
www.muzeumprahy.cz